

Růže za polárním kruhem

Některé růže a jejich odolnost lze skloňovat ve všech pádech a formách nezničitelnosti. I v tom je kouzlo variability a adaptace růží na různá stanoviště. A právě díky tomu, je lze pěstovat i v extrémně nevlídných klimatických podmínkách. Oblasti za polárním kruhem v severním Norsku patří k těmto klimaticky obtížným oblastem, kde příroda během posledních dob ledových vyseletovala jen ty nejodolnější druhy rostlin. Ovšem v místních zahradách najdeme pestrý sortiment odolných rostlin, které jsou původem z hor a alpinských oblastí celého světa; zvláště Alp, Kavkazu a Himaláje. Také i v těchto horských oblastech rostou růže.

Klimatické podmínky v kostce

Tromsø leží daleko za polárním kruhem na 70. stupni severní rovnoběžky. Je to po ruském Murmansk a Norilsku třetí největší městská oblast za polárním kruhem. Žije zde na 68 tis. obyvatel. Velký význam má rybářský průmysl. Směrem na západ se nachází střední část Grónska pokrytá ledovcem, směrem na východ permafrost (věčně zmrzlá půda) v evropské části severního Ruska a na Sibiři. Ovšem Tromsø leží na pobřeží Atlantiku (z větší části na ostrově), kde se mísí arktické klimatické poměry s Golfským proudem, který znatelně klima mírní.

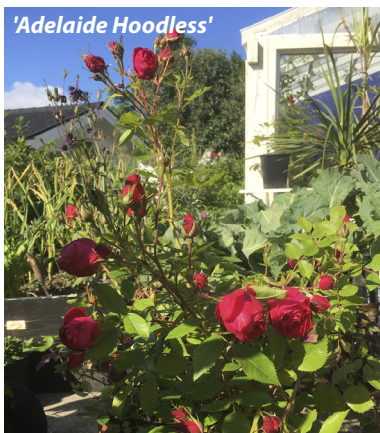
Pro obyvatele české kotliny je třeba přiblížit průběh zdejšího roku. Po dlouhém období polární noci by se slunce mělo objevit nad obzorem 15. ledna. Ale vzhledem k tomu, že výhled

stíní hory, které ve vzdálenosti 20 km dosahují výšky 1400 m n. m., stane se tak až 21. ledna. Je to jistě důvod k oslavě. Den se pak velmi rychle prodlužuje a rovnodennost nastává jako u nás 20. března. Od 21. května do 21. července, v období polárního dne, slunce vůbec nezapadá. Pak se ovšem den krátí rychle, polární noc přichází 26. listopadu. Trvá skoro dva měsíce.

Klima vzhledem k vydatnému oteplování Golfským proudem není zdaleka tak kruté, jak bychom očekávali. Průměrná roční teplota je asi +3 °C, mrazy jen kolem -18 °C. Důležitá je ovšem také průměrná teplota nejteplejšího měsíce, což je s 12 °C i zde červenec. Je třeba připomenout, že teplota 10 °C je již hraniční pro existenci stromů. Dešťové srážky jsou značné, skoro 1100 mm za rok. K tomu zde bývá vysoká oblačnost, časté silné větry a sněhové vánice. Pro růže klíčová je kontinuelní sněhová pokrývka od listopadu do poloviny května v rozmezí 30 – 100 cm a průměrně každý pátý rok k tomu ještě napadne vždy nárazově asi 1,5 metru sněhu, který pak dlouho vydrží. Moře kromě fjordů s přítokem sladké vody nezamrzá a nejteplejší voda v srpnu má kolem 11 °C. Přirozená vegetace je přechodem mezi lesnatou tajgou a tundrou jen s nízkými keříky. Má celkem výstižný název lesotundra. Smrky sem nezasahují, jejich

Kolečkem je vyznačena poloha Tromsø

výskyt končí u polárního kruhu. Jen trochu severněji od Tromsø u Porsangerfjordu je mezi břízami nejsevernější ostrůvek borového lesa.

Sníh roztaje v květnu a tou dobou už je polární den, tzn. 24 hodin slunce, takže jaro trvá týden a začne hned léto. Sezona ovšem končí v srpnu, neboť v září už někdy začíná mrznout a sněžit a den se výrazně zkracuje. Hledal jsem podobné klima v Česku (srážky, délka sezóny, sněhová pokrývka, teploty) a nejpodobnější je Pec Pod Sněžkou. V létě se ovšem jen noční teploty dají porovnat se severním Norskem, přes den bývá v Peci moc teplo. Celá ta krátká sezóna v Tromsø je ale nesmírně intenzivní díky 24 hodinám slunce a takže krom jiných rostlin tady rostou i zmíněné růže.

A co na to růže?

Klíčovým faktorem pro přežití růží nejsou ani tak mrazy, jako spíše dlouhodobá sněhová pokrývka, která sice chrání růže před mrazy, ale zároveň je pravidelně rozláme tíhou často těžkého sněhu. Proto někteří pěstitelé drží první až druhou zimu růže v kontaineru, aby vytvořily tvrdé, vyztužené dřevo. Pak je teprve vysadí na trvalé místo. Přednost je vždy dána pravokoenným růžím, protože běžně používané podnože nemají zaručenou mrazuvzdornost. Důraz při výběru je na ranně kvetoucí růže. Opakované kvetení nehraje roli, protože více než jednou to růže stejně ani nestihnou. Houbové choroby na listech se zde prakticky nevyskytují, ale růže jsou vystaveny studenému a mokrému létu, což některé plnokvěté odrůdy nesnesou a zahnívají. I pokud se tak nestane, jsou jejich květy plné vody příliš těžké.

Celá krajina je utvářena ledovci a půdy jsou zde chudé, většinou kamenité a jílovité, takže je potřeba notná úprava kompostem, nebo nejlépe kravským hnojem. Ovšem ve zdejších krajích je hnůj vzácná komodita, neb právě místní klima není zemědělství nakloněné a s ohledem na délku zimy není snadné obstarat dostatek krmení pro krávy. A kdo už krávy má, jen tak hnůj nedá, neboť ho sám potřebuje. Proto se zde uleželý hnůj "cení zlatem". Do naší botanické zahrady si vozíme hnůj z 300 km vzdáleného statku, kde ho dostáváme jen díky dobrému přátelství. Na české poměry je to jako vozit si hnůj z Vídně do Prahy.

Život na řídké osídleném severu nebyl nikdy snadný

a málokdo se ještě stačil starat o zahradu. Většinou to byli místní faráři, učitelé nebo kupci. Starých zahrad je velmi poskrovnu. Ale v těch několika málo nejstarších lze najít i 100 let staré, časem a extrémními zimami prověřené růže. Teprve poslední dvě generace obyvatel severního Norska zažívají existenční blahobyt. Proto mají lidé více volného času i peněz a tak se mohou věnovat též růžím. Díky tomu vám mohu zprostředkovat 50 let zkušenosti Marit a Leif Espejord, na které i já navazuji v posledních 15 letech.

Přehled druhů a odrůd

Historicky jsou naprostou doménou v zahradách *Rosa rugosa* a *R. spinosissima* (syn. *R. pimpinellifolia*), ale i *R. x alba*, *R. x francofurtana* (*R. majalis* x *R. gallica*), *R. majalis* a *R. villosa* známá zde spíše jako jablková růže (*R. pomifera*). Arkticko-alpínská botanická zahrada v Tromsø shromáždila tyto růže ve svých sbírkách a kurátorka Brynhild Mørkved dohledala v archívech sortiment těchto růží. Pro přehled zde tedy popíšu jak růže staré, tak i relativně nové, které díky intenzivnímu šlechtění v posledních 100 letech obstály v místním drsném klimatu s krátkým a studeným létem.

Rosa rugosa a její hybridy

Růže svraskalá je sice původu východasijského, ale v severní Skandinávii roste dobře. Je sortimentem asi nejbohatší, a to díky dlouholetému šlechtění nejen ve Skandinávii. Tradičně pěstované sorty jsou zde: 'Hansa' a 'Alba'. Z dalších 'Blanc Double de Coubert', 'Conrad F. Meyer', 'F. J. Grootendorst', 'Moje Hammarberg', 'Pierette', 'Pink Robusta', 'Ritausma', 'Robusta', 'Rosaerie de l'Hay', 'Rotes Meer', 'Schneekope'. Blíže příbuzná *R. nitida* 'Defender' patří také do kategorie nezničitelných. Je nižší a kompaktní.

Potenciál sortimentu *R. rugosa* je obrovský, ale sever je řídko osídlen a tudíž je i malá kupní síla, která by uživila specializovanou školku. Proto zde na severu není žádná okrasná školka, která by se na sortiment růží soustředila a na jihu Norska se rugosy množí jen okrajově, protože jsou často výběžkaté. Hybridy *R. rugosa* jsou často sázkou na jistotu, i když ne vždy se lze spolehnout na odolné geny. Nejběžnější rugosa hybrid v místních zahradách a veřejné zeleni je 'Hansaland', ale např. jinde odolný hybrid 'Sekel' je na hranici přežívání.

Kanadské růže

Jsou zde samostatnou kapitolou, která vnesla do mnoha zahrad a veřejné zeleně optimismus. Každý rok jsou některé z kanadských odrůd v nabídkách zahradních center, takže lze po několika letech shromáždit hezký sortiment, ať už *R. rugosa* nebo *R. spinosissima* hybridů, či odrůd *Rosa arkansana*.

Nejběžnější jsou zde: 'Adelaide Hoodless', 'Champlain', 'Charles Albanel', 'David Thompson', 'Henry Hudson', 'Jens Munk', 'John Cabot', 'Luis Bugnet', 'Martin Frobisher', 'Morden Blush', 'Prairie Dawn', 'Prairie Joy', 'Therese Bugnet', 'Wasagaming', 'William Baffin'.

R. spinosissima a její hybridy

Tyto také vynikají extrémní odolností. Mezi staré zahradní sorty zde patří: 'Altaica', 'Finlands Vita Ros' ('Plena'), 'Harrison's Yellow', 'Musehagen', 'Namdalsrosen' ('Lutea Plena'), 'Poppius', 'Red Nelly', 'Stanwell Perpetual'. Novějšími odrůdami jsou 'Aicha', 'Haidee', 'Kakwa', 'Frühlingsduft' + zmíněné kanadské sorty. Nepochybně by mohl být sortiment delší ať už o sérii 'Frühlings ...', nebo o další 'Morden ...' atd. Jen prostě tyto nejsou v běžném sortimentu.

Rosa x alba

Je tady v kultuře už přes sto let v sortách: 'Celestial', 'Dronningen af Danmark', 'Maiden's Blush', 'Maxima', 'Semiplena', 'Suaveolens'.

Rosa villosa

Růže 'Hurdalsrosa' se svým poloplnným vonným květem je ikonickou růží starých zahrad na severu a patří k nejvzrůstnějším růžím odolávajícím těžkému sněhu. V některých případech je vyvazována do 3 až 4 m. Je prakticky známá jen na severu Norska a její pravé jméno nikdo nezná, jen se ví, že ji v 19. století přivezl jeden kněz z německého Giessenu. Nápadně ovšem připomíná Geschwindovy růže.

Rosa majalis 'Flore Pleno' je tady také stará a nesmírně odolná odrůda, která obstojí i na extrémně těžkých a kamenitých půdách.

Pro samotný druh *Rosa gallica* je zde zima, ale její hybrid *Rosa x francofurtana* 'Splendens' lze najít ve starých zahradách.

Rosa moyesii je tady v kultuře už přes sto let, ale jen klasická růžovořalová a k tomu červená forma 'Kristine', podobná známější 'Geranium'. Přes 20 let jsou v kultuře dva hybridy 'Nevada' a 'Marguerite Hilling'.

Rosa foetida (což je nečekané) je zde též mnoho let v kultuře, hlavně sorty 'Bicolor' a 'Persian Yellow', ale především její pnoucí hybrid 'Le Reve'.

No a pak jsou tady v posledních 20 letech různé růže často nabízené v zahradním centru jako

'Morden Centennial' – Sveinulf Hegstad

'Marguerite Hilling' a norské zahradnice Ina a Sirkka ve sbírkové zahradě Marit a Leifa Espejord

sezónní zboží, mezi nimiž se občas objeví milé mrazuvzdorné překvapení, které s trochou zvýšené péče, ochranou a nakrýváním lze také pěstovat.

Namátkou jsou to:

Austinovy: 'Abraham Darby', 'Lady Ema Hamilton', 'L. D. Braithwaite', 'Mary Rose', 'Winchester Cathedral'.

Floribundy: 'Bonica 82', 'Heidelberg', 'Lichterloh'.

Sadové: 'Jan's Wedding'.

Bourboniana: 'Louise Odier'.

Portlandica: 'Comte de Chambord', 'Jacques Cartier'.

Damascena: 'Rose de Rescht'.

Z dalších růží: 'Rhapsody in Blue', 'Romanze', 'Westerland' ... a překvapivě i ramblér 'Bobbie James', který ale ovšem jen roste, avšak nekvete.

Další botanické růže

Okrajově bych ještě rád zmínil botanické druhy, často jen sbírkově pěstované jak ze semen z expedic, tak i vegetativně množených z jiných zahrad.

Ve volné přírodě se zde na severu řídky vyskytují *R. majalis*, *R. villosa* a *R. dumalis* (příbuzná růži šípkové) a v přírodě se místy i kříží. Ostatní druhy jsou pěstovány pouze sbírkově. *R. rubiginosa* je domácí v jižních částech Norska. V kultivaci zde je její krásná sorta 'Lord Penzance'.

R. acicularis vysoká do 1 m je domácí v sousedním Finsku a Švédsku. Je to jedna z mála růží, která na podzim krásně vybarvuje listy, ale je nekontrolovaně výběžkatá.

R. glauca se tady semení, ale jen v kamenitých substrátech, trpí na houbové choroby a je velmi řídká. Zato její poloplná sorta 'Nova' je velmi odolná a navíc dlouho kvete.

R. albertii – málo známý rambler z centrální Asie s jednoduchým květem, který šplhá do 3 metrů.

R. pendulina (syn. *R. alpina*) je odolná horská růže z Alp a Karpat. Zde tvoří velmi rozložitě keře do 2 m výšky, a nemá tolik výběžků jako jiné druhy. Byla z ní vyselektována úhledná sorta 'Harstad' vhodná pro veřejná prostranství, která je bohatší na květy, šípky a podzimní barvy.

R. sikangensis a *R. omeiensis* var. *pteracantha* – ačkoli jsou obě původně z vyšších nadmořských výšek v Číně s obdobným klimatem, mají v Tromsø zdrženlivý růst do 1,5 m.

R. webbiana z horských oblastí centrální Asie je v Tromsø na hranici své mrazuvzdornosti.

Osobně si myslím, že dobrým ukazatelem klimatu jsou pnoucí růže, které zároveň do určité míry umožňují využití mikroklima.

Už 30 let tady rostou:

R. beggeriana 'Polstjärnan' – jediná, která roste opravdu vysoko do 5 m.

R. foetida 'Le Reve' – bujný růst, ale namrzají občas letorosty.

'Climbing Iceberg' (syn. 'Climbing Schneewittchen') – velmi bujný růst a květy dlouho drží.

'Flammentanz' – nejrozšířenější v zahradách, neb přežije všechny extrémy.

'John Cabot' – tvoří spíše vyšší, hustý keř.

'New Dawn' – občas namrzá.

'Parkdirektor Riggers' – dříve pěstovaná.

'Raimond Chenault' – okrajově pěstovaná.

'William Baffin' – přirůstá pomalu, ale tvoří hustý keř.

V posledních letech pěstuji a zkouším některé pnoucí růže, které jsou známy svou odolností na jihu Norska a tudíž by mohly být dlouhodobě odolné i zde. Při výběru záleží na době kvetení.

Rosa helenae 'Lykkefund'

R. helenae 'Hybrida' a 'Lykkefund' – stihnou i malé opakování kvetení.

'Dortmund' – kvete pozdě v červnu, ale pak až do zámrazu.

'Perennial Blue' – začíná kvést až v polovině srpna, ale při mírném podzimu skoro stihne i remont.

'Rosarium Uetersen' – stihne též i trochu váhavě remontovat.

'Sympathie' – kvete až v červenci.

'Veilchenblau' – kvete na konci července.

Růže z české a slovenské proveniencie jsou obecně v Norsku zcela neznámé, proto je pro mne velkou výzvou je zde vyzkoušet. Po konzultaci s Jiřím Žlebčikem a Miloslavem Šípem je tedy nadmíru jasné, že kromě některých soret z průhonického šlechtění od Vojtěcha Benetky a Ludvíka

Večeři budou tzv. "severské růže" ze šlechtění Rudolfa Geschwinda ta pravá volba pro zdejší klima. A pokud to bude úspěšná volba, přispějí právě tyto odrůdy nepochybně k obohacení těžce vydobytého sortimentu růží za polárním kruhem.

*Rosa nitida 'Defender'**Rosa x alba 'Celestial'*

Martin Hajman, český zahradník
za polárním kruhem v norském Tromsø

Foto autor a Kristian Nyvoll, také pracovník
Arkticko-alpínské botanické zahrady v Tromsø

